Doc. PhDr. Josef Hendrich, CSc.
Geologická 996/11
152 00 Praha 5

V Praze dne 20. 12. 2005

Pedagogická fakulta UK
Odd. pro vědeckou činnost
M. D. Rettigové 4
116 39 Praha 1

Věc: Oponentský posudek disertační práce
- LACHOUT, Martin: Kompenzační vyjadřování jako problémová komunikativní dovednost ve vztahu k neurolingvistickým a psycholingvistickým aspektům osvojování cizího jazyka

Téma posuzované disertační práce představuje problematiku úzce související s neustálým úsilím o zvyšování účelnosti a efektivnosti vyučování cizím jazykům na školách všech typů a stupňů, a to nejen u nás. V tomto úsilí je významným faktorem mimo jiné správně volený obsah vyučovacího procesu a didaktické prostředky, zejména zaměření jednotlivých druhů cvičení, umožňujících žákům osvojit si a upevnit jednotlivé řečové dovednosti, mezi nimi i dovednost cizojazyčného ústního projevu.

Z tohoto hlediska je výše citovaná disertační práce, věnovaná důležité otázce kompenzačního vyjadřování v ústním projevu, vysoce aktuálním a hodnotným příspěvkem k řešení zmíněné lingvodidaktické problematiky po stránce teoretické i praktické. Práce, čítající 315 stran, je rozdělena do tří hlavních kapitol. První z nich podává stručný a výstižný přehled nejnovějších poznatků o neurolingvistických a psycholingvistických aspektech fungování řeči a osvojování jazyka, druhá pojednává o kompenzačním vyjadřování jako jednom z prostředků produktivní řečové dovednosti a třetí kapitola - nejrozsáhlejší - předkládá výsledky výzkumu uskutečněného autorem disertační práce v maturitních třídách osmi gymnázií, výzkumu zaměřeného jednak na názory středoškolských studentů na otázky související s učením němčině a s jejím uplatněním v praktickém životě, jednak na úroveň jejich dovedností v kompenzačním cizojazyčném ústním projevu.

Z koncepce disertační práce a její struktury je patrno, že její autor, vycházeje z prostudování rozsáhlé odborné

literatury a z konzultací se specialisty dané oblasti, jakož i z vlastních několikaletých pedagogických a tlumočnických zkušeností, zvolil zmíněné téma cílevědomě a přistupoval k jeho zpracování promyšleně, opíraje závěry celé práce zejména o pečlivě připravený a aplikovaný výzkum a jeho důkladnou odbornou analýzu.

Pro splnění náročného úkolu si autor stanovil pět cílů, a to: (1) nastínit teoretický úvod do problematiky tvorby řeči, (2) objasnit základní psycholingvistické procesy při produkci řeči, (3) ze současného stavu neurolingvistických a psycholingvistických výzkumů využít získané poznatky pro jejich aplikaci ve vyučování cizím jazykům, (4) vlastním výzkumem zjistit současný stav úrovně kompenzačního vyjadřování českých žáků/studentů maturitních tříd vybraných gymnázií v němčině, (5) zjistit rozsah cvičení vhodných ke kompenzačnímu ústnímu projevu v učebnicích německého jazyka, užívaných na zvolených gymnáziích.

Posuzujeme-li z hlediska uvedených pěti cílů obsah všech tří kapitol, je možno i při uplatnění náročných kritérií konstatovat, že uvedené cíle byly v plném rozsahu splněny. Za těžiště celé práce lze považovat její třetí kapitolu, týkající se vlastního autorova výzkumu. Zvláště je třeba ocenit koncepci a přípravu výzkumu, jeho vlastní pracnou a časově náročnou realizaci na školách, dále i vysokou úroveň provedené statistické analýzy získaných údajů, doprovázené přesnými názornými grafy, jakož i logické vyvození závěrů ze zjištěných fakt.

Neméně hodnotná jsou však i jednotlivá závěrečná shrnutí poznatků z výzkumu a jasně formulovaná doporučení z nich vyplývající jak pro didaktiku cizích jazyků, tak pro jejich uplatnění ve vyučování nejen němčině, ale i ostatním cizím jazykům, dále v tvorbě učebnic i v zaměření přípravy učitelů. Ve všech těchto závěrech a doporučeních spočívá také významný celospolečenský přínos disertační práce, potvrzující autorovy výchozí hypotézy o tom, že ve vyučování němčině na našich školách a ani v užívaných učebnicích tohoto jazyka není věnována náležitá pozornost cvičením umožňujícím žákům osvojit si strategii a techniku kompenzačního ústního vyjadřování v němčině.

Hodnotíme-li disertační práci Martina Lachouta jednoznačně kladně po stránce obsahové i formální, nelze ovšem pominout některé otázky zasluhující upřesnění. Dotkneme se jen několika z nich, např.:

1. Na str. 47, ve 3. a 2. ř. zdola je v disertační práci řečeno, že "... pro Čecha bude těžké správně vyslovit německé otevřené a zavřené E." - Týká se tato obtíž jenom hlásky "E"?

2. S. 63, 6. a 5. ř. zdola zní: "Odhlédneme-li od jiných faktorů, ... bude se čtyřicetiletý hluboce dospělý jedinec, co se organizace mozku týče, učit jazyk stejně jako sedmnáctiletý teenager." - Je tomu skutečně tak?

3. S. 102, poslední řádky a s. 103 první řádky nahoře: Při použití substituce v kompenzačním vyjadřování "nedochází /.../ ke změně struktury výpovědi ani ve fázi formulace morfologické, ani ..." - Je tomu tak ve všech případech v různých jazycích?

4. S. 153, 6. ř. zdola: "... z hlediska lingvistiky nelze považovat anglicismy za internacionalismy." - Proč?

5. S. 173, 1. a 2. ř. shora: "... největší obtíže žáci spatřují ve své produktivní dovednosti ústního vyjadřování v němčině, tedy při formulaci a prezentaci svých vlastních výpovědí." - Lze tyto názory žáků považovat za obecně platné? V anketě 36 jedinců proti 141 (?) /36+141=177/ považovalo naopak za nejtěžší porozumění mluvenému projevu. Formulace závěru o obtížnosti ústního projevu by měla být přesnější.

K formální stránce disertační práce bylo již zdůrazněna její velmi dobrá úroveň. K jejím přednostem patří především jasný výkladový styl, přehledné logické uspořádání kapitol i subkapitol a odstavců, v neposlední řadě pak pečlivě upravený text, doplněný hlavně ve třetí kapitole názornými barevnými grafy s přesnými matematickými údaji. - Pod tímto zorným úhlem nutno pohlížet na menší počet drobných nedostatků způsobených převážně při opisování textu (překlepy - včetně nedopatření na s. 150, 7.ř.zdola: "stanovenými cíly/cíli), výjimečně nesprávným použitím přivl. zájmen - bohužel i v dotazníku na str. 197: "v rámci Vašich možností" - místo "svých"), nesprávným pravopisem (s. 270-273: kriterium - správně: kritérium, s.

50, 3. ř. zdola: Skiner, správně Skinner aj.), nesprávnou vazbou (s. 276, 4, ř. shora: "je stavu ..." - správně má být: je v stavu, s. 111, 9. ř. zdola: "Pod jazykovými prostředky chápeme ..." - lépe: Jazykovými prostředky chápeme ...), nesprávným morfologickým tvarem (s. 278, 13. ř. shora: ... "při používání cizího ... jazyka, jenž si mluvčí osvojil ..." - správně má být: jejž) aj. Zcela výjimečně není respektován princip aktuálního členění větného.

Uvedené připomínky ovšem nikterak nesnižují velmi dobrou úroveň a účelnost celé disertační práce. Její průkazný a podnětný přínos jak pro teorii vyučování cizím jazykům, tak pro vyučovací praxi a osvojování cizího jazyka, pro tvorbu učebnic cizích jazyků i přípravu a další vzdělávání učitelů je nesporný.

Závěrem lze tedy odpovědně konstatovat, že disertační práce Martina Lachouta jednoznačně splňuje požadavky na ni kladené i podmínky pro její obhajobu. Plně ji doporučuji k příslušnému řízení před komisí.

Josef Hendrich